

COOPERACIÓ: CUBA

«A Cuba, hi ha una obertura per descarregar l'estatització de l'economia i la vida social»*

Carles Masià – @chmasia

Georgina Alfonso, filòsofa cubana, investigadora del col·lectiu Galfisa (Grupo América Latina, Filosofía Social y Axiología) y directora del Institut de Filosofia de La Habana, va visitar Catalunya el passat mes d'octubre –convidada per Entrepobles– per participar a la Fira d'Economia Solidària de Catalunya (FESC) i conèixer la realitat del moviment de l'economia social i solidària, d'on s'ha endut el convenciment que «s'ha d'apostar per enfortir les xarxes de treball cooperatiu i solidari a escala local, regional i global».

En aquests moments, Cuba és un espai d'estudi molt interessant per moltes raons. En primer lloc, pel canvi que estan experimentant els cubans i les cubanes

Cuba es troba en un moment de canvi, amb el des-gel de les relacions amb Estats Units i la reestructuració del model econòmic. Com es viu al carrer aquest debat polític?

En aquests moments, Cuba és un espai d'estudi molt interessant per moltes raons. En primer lloc, pel canvi que estan experimentant els cubans i les cubanes. Parlem d'un projecte social que fa 58 anys que s'enfronta a l'hegemonia dels Estats Units. El projecte cubà és de lluita i resistència i això té un cost, fins i tot, d'esgotament. Tot i així, s'està produint un canvi de lideratge històric, una nova generació està assumint el govern. A diferència del que tothom pensava, està sent menys traumàtic. Això es produeix en un context global de crisi i, a més, en un país que pateix un bloqueig. Si ens deixessin buscar les nostres pròpies alternatives, es podria jutjar el procés –si Cuba es va equivocar o no–, però s'ha de tenir en compte que som l'únic país del món que no té finances externes, que no pot fer transaccions amb dòlars, que no pot posar dòlars a cap banc mundial... Les relacions entre Cuba i els Estats Units i l'obertura de les ambaixades no han canviat res de la vida de la gent; els EUA no han fet absolutament res per eliminar totes aquestes restriccions que, fonamentalment, afecten les possibilitats del país de buscar una alternativa econòmica.

Hi ha qüestions del dia a dia, però, que no tenen res a veure amb el bloqueig...

És clar. Tenim problemes interns de burocratització, formalització de les institucions, manca de creativitat, paternalisme de l'Es-

tat... cosa que moltes vegades també limita les possibilitats que les iniciatives prosperin, que les empreses tinguin més autonomia... Hi ha una sèrie de coses que hem d'arreglar internament, que no depenen de la relació amb els EUA. Amb tot, els EUA mantenen una política de fustigació cap a Cuba perquè, d'alguna manera, el projecte de la revolució cubana, en termes ètics i de civilitat, és un referent diferent al del domini del capital. Ara mateix, acabem de discutir popularment tots els documents del Congrés del partit. La gent va participar-hi i hi va haver diversitat d'opinions. Al contrari del que està passant a molts llocs –on gran part de la gent s'absté de participar–, a Cuba, la demanda i l'exigència va ser poder participar-hi.

Fa poc, vas comentar que «no es pot deixar tot a les mans del govern, del partit comunista o de les organitzacions perquè el destí de Cuba és un problema de cada habitant». Quin paper ha de desenvolupar la societat civil o els moviments socials en el context actual?

No m'agrada parlar en termes de societat civil versus Estat perquè crec que és una fal·làcia. La societat civil no s'escapa de l'Estat ni a l'inrevés; i ningú no viu al marge de l'Estat ni de la societat civil. És una dicotomia construïda. A Cuba, potenciar la societat civil vol dir que l'Estat també ha de canviar.

En quina direcció?

A Cuba, s'han formalitzat moltes de les organitzacions impulsades per la societat civil i el mateix projecte revolucionari. Hi

* Entrevista publicada al n. 418 de *Directa*.

van influir molt els anys del període especial (1990-2000), en què el prioritari era sobreviure. Hi ha dues generacions post període que l'únic referent que tenen del socialisme és aquella crisi i això marca la manera de veure el projecte. És important enfortir els nexes de la societat civil i, sobretot, la relació amb l'Estat. El procés cubà va treure moltes relacions de l'espai de la dicotomia públic-privat, com la cura dels nens, la maternitat o l'avortament. Es van traslladar a un espai de socialitat i es van conver-

sèrie de funcions i, sobretot, descarregar l'estatització de l'economia i la vida social, que és un llast que arrosseguem del model socialista soviètic. No només s'ha promogut el cooperativisme, també la petita i la mitjana empresa mercantil. En el cas de les cooperatives –on ens centrem nosaltres–, moltes eren empreses estatals de serveis o que no formaven part de mitjans de producció fonamentals. En moltes ocasions, van passar a ser cooperatives de la nit al dia. En altres països, l'Estat envia tots els treba-

tir en drets de les persones. Les institucions estatals i les de la societat civil han de tenir com a referent els drets socials aconseguits i l'objectiu que s'estableixin com a drets ciutadans i no es converteixin en polítiques públiques, que moltes vegades es queden en el paper. Calen noves relacions entre l'espai públic i privat, una nova socialitat.

Pel que fa a les alternatives, una de les possibilitats és el cooperativisme. Tradicionalment, a Cuba, s'han creat cooperatives agropecuàries, però, des del VI Congrés del Partit Comunista (2011), es va obrir la possibilitat de fer cooperatives de treball. Podries fer una breu radiografia de l'estat actual del cooperativisme cubà?

El cooperativisme agropecuari està reconegut constitucionalment i, actualment, hi ha una obertura per descarregar l'Estat d'una

lladors cap a casa i els diu que es busquin la vida com puguin. A Cuba, l'estratègia va consistir a convertir-les en cooperatives, tot i que molts cops encara funcionen seguint la lògica estatal. A la Fira d'Economia Solidària de Catalunya (FESC), vaig comentar que, aquí, inculcar el treball solidari i cooperar és més difícil que a Cuba, ja que allà tenim una cultura de treball cooperatiu i un procés històric de 58 anys de solidaritat interna i externa. D'altra banda, però, tenim en contra l'excés de paternalisme de l'Estat, que treu iniciativa i autonomia econòmica a les empreses.

Com es pot afavorir que les cooperatives 'induïdes' per l'Estat acabin sent reals i que les treballadores se sentin més autònomes i apoderades?

No només és productiu el guany empresarial i l'eficiència, sinó que també ho és vetllar per sostenir la vida de les persones

En un principi, alguns treballadors no volien transformar-se en cooperativa o bé se sentien insegurs. Pensàvem que el procés per entrar en la lògica del cooperativisme s'allargaria més, però ha anat més ràpid del que prevèiem. Les cooperatives tenen manca de recursos arran del bloqueig econòmic, és molt difícil accedir a les matèries primeres, però crec que els treballadors no voldran tornar a l'estructura d'empresa estatal perquè han millorat econòmicament, tenen més autonomia per decidir i poden organitzar el procés productiu. Encara depenen de l'Estat, però arribarà un moment en què la cooperativa se'n separarà definitivament.

A Veneçuela, es van crear moltes cooperatives en un temps rècord (de 1.000 a més de 300.000 entre 1999 i 2011), però moltes van desaparèixer en pocs anys. Una de les lectures és que va mancar formació i aliances per part dels organismes estatals perquè es consolidessin. Disposeu d'una estratègia per gestionar aquests aspectes?

El pensament i la pràctica d'esquerres són molt bones en política, però molt dolentes en economia. A l'Amèrica Llatina, sabem com tombar un govern, però ens costa governar. Són molts segles de lluita per arribar al govern i, quan hi arribes, et tro-

bes que l'Estat encara està construït com un Estat nació. El repte del pensament emancipador –no l'anomenarem ni d'esquerres ni de dretes, perquè a l'esquerra també hi ha capitalisme– és pensar i fer una nova economia. El que ha passat amb les experiències dels governs progressistes de l'Amèrica Llatina és que els estats van passar a una lògica distributiva. En el cas específic de Veneçuela, va passar a distribuir les rendes petrolieres. A l'Amèrica Llatina, hi ha tanta misèria que, quan un govern d'esquerres arriba al poder, moralment, no pot fer altra cosa que treure les persones de la pobresa. L'únic que no es pot qüestionar a cap dels governs d'esquerres del continent que han accedit al poder és que van aconseguir que molta gent deixés de ser pobra. Ara bé, s'han desgastat molt. Paral·lelament, haurien d'haver canviat la lògica econòmica de producció i reproducció de la vida, cosa que implica pensar que no només és productiu el guany empresarial i l'eficiència, sinó que també ho és vetllar per sostenir la vida de les persones.

Cal un canvi cultural?

El repte i el que ens aporta l'experiència de l'Amèrica Llatina és, efectivament, que hi ha d'haver un procés de canvi cultural

i civilitzatori. I que l'economia s'ha de concebre des d'aquesta lògica. La lògica del capital és la del cost-benefici, però l'eficiència de l'empresa no es pot mesurar així, ja que es poden disminuir els costos i augmentar els beneficis amb mecanismes d'explotació, discriminació i degradació del medi ambient. És la lògica capitalista, encara que siguem a Cuba. Existeixen altres criteris a banda del Producte Interior Brut (PIB), com la sostenibilitat de la vida, incloent-hi l'espiritualitat. L'ésser humà ha de poder crear pensant la realitat. I, per fer-ho, cal que tingui cultura, salut, temps lliure, plaers, cures... Tots aquests elements han d'entrar a l'economia. La primera causa de suïcidi al món és la solitud; som éssers socials i, per tant, necessitem la comunitat i dissenyar una comunitat econòmicament. El problema és que l'economia està pensada perquè les persones es quedin soles.

A Europa, la dona va entrar al mercat laboral com a via per emancipar-se, però molts cops ha acabat assumint una triple càrrega (tasques domèstiques, cures i feina al mercat laboral). Quina és l'estratègia per lluitar contra aquesta dinàmica?

La dona cubana sempre ha suportat les tres càrregues. D'aquesta manera hem assolit que les dones siguin el 60% de la població amb estudis tècnics i superiors. Ara, hi ha un envelliment de la població i la dona s'ha de fer càrrec dels infants i de la gent gran. Aquesta és la lluita de la dona cubana. Lamentablement, arran de la crisi, hem perdut coses: les guarderies i els centres d'atenció a la gent gran s'han reduït i la població exigeix que se solucioni el problema perquè representa un càrrega forta per a les dones. És una situació que s'agreuja davant la manca d'opcions de l'Estat per poder-ho solucionar.

Per acabar, en referència al nou context polític, un cop vas dir que «les projeccions del país, encara en procés de prova, entreguen un marge de creativitat infinita». T'atreveixes a fer una projecció de com pot ser el teu país d'aquí a deu anys?

Avui dia, ideològicament, pots ser dissident des de l'esquerra i allunyar-te de la cultura tradicional que ve de l'esquerra. Però l'ètica passa per damunt de tot això. Hem d'assumir que el futur de la humanitat no

El que ha impulsat la humanitat cap al canvi ha estat la cerca constant de la felicitat, però, d'això, se'n parla poc. Fins i tot ens han pres el creure que podem ser feliços

pot passar perquè la majoria mori. Ja no és una aposta per un posicionament polític i ideològic, es tracta d'un tema ètic. El que ha impulsat la humanitat cap al canvi ha estat la cerca constant de la felicitat, però, d'això, se'n parla poc. I, si es fa, és en termes molt abstractes, fins i tot ens han pres el creure que podem ser feliços. La felicitat pot ser un instant, però s'ha d'intentar que sigui cada cop més freqüent. Fent una projecció de deu anys, espero que hàgim pogut reconstituir nexes de socialitat que esdevinguin paradigmes en termes ètics per a la resta de persones pobres i humils del planeta. Sempre dic que el poble cubà s'ha sacrificat per aquest projecte. No sé quantes persones d'esquerres del món estarien disposades a ser d'esquerres a Cuba, amb tot el que implica l'escassetat i les necessitats. El cubà que marxa no ho fa rebutjant el projecte, sinó perquè tot això té un cost i un sacrifici. I no tothom els vol assumir. Però el jovent que marxa de Cuba i coneix altres contextos es torna crític amb aquelles realitats i reconeix que ve d'una experiència que li va ensenyar que hi havia altres possibilitats de vida. ■